

Nemzetiségi erőviszonyok a történeti Magyarországon.

Írta: KOVÁCS ALAJOS.

Magyarország a világháború előtt kétségtelenül nem volt egységes nemzeti állam, legalább olyan értelemben és mértékben nem, mint a nagy nyugati államok, pl. Nagybritannia, Franciaország, vagy éppen Olaszország. Ezekben az államokban az uralkodó és az államnak nevet adó nemzet vagy kizárólagos, vagy olyan túlnyomó számban él, hogy az egész államra a maga nemzeti bélyegét nyomja rá. A jelenlegi állapot azonban százados fejlődésnek és összeolvadásnak az eredménye, mert hiszen ezek az államok sem voltak mindig nemzetileg egységesek. Vagy különböző fajok egyidejű keveredéséből és összeolvadásából alakultak, vagy a régebbi néprétegekre újaknak ráakodása és áthasonulása útján. Ez az átalakulás, beolvadás még ma is tart, mert befejezve még most sincsen; láttuk a háború előtti statisztikai kiadványokból és egyéb adatokból Nagybritanniában és Írországbán a velszi, gael és ír nyelven beszélőknek fokozatos kihalását, Franciaországban a baszk és breton nyelvek mind jobban való háttérbeszorulását és Olaszországban is a még megmaradt kisszámú német, görög, albán és szláv elemek lassú eltűnését.

Magyarországon megalakulása első idejétől kezdve mindig voltak kisebb-nagyobb számmal idegen nemzetiségek. A magyarság túlnyomóan csak szláv fajú népeket talált itt, kiket azonban, amint történetíróink kétségtelenül bebizonyították, már az első században teljesen magába olvasztott. Az akkori szokás szerint azonban a magyarság a meghódított terület széleit lakatlanul hagyta s a belső lakott részt védelmi művekkel vette körül. Ezt a védőművet idővel mind kijebb és kijebb tolta és lassankint a lakatlan terület külső szélén is helyezett el védőőrségeket (székelyek) és telepített lakosokat. Közben a lakatlanul maradt területen részint önként, részint éppen a magyar királyok hívására idegen fajú népek is helyezkedtek el, akik a betelepedésért bizonyos előnyöket is kaptak. Így keletkezett az a nemzetiségi gyűrű, amely jelenleg a magyarságot körülfogja s amelyet erősebben csak a keleti végekre őrségül telepített székelység szakít meg. A török időkig az idegen népeknek betelepése *nem* öltött olyan mérveket, hogy azt a magyarság *folyton* működő asszimilációs ereje ellensúlyozni ne tudta volna. Számos történeti adatunk van arra nézve, hogy ez az asszimiláció ebben a korszakban is erőteljesen folyt és ennek következtében a századok folyamán egész népfajok tűntek el Magyarországon földjéről, ilyenek pl. az oroszok, besenyők, a kunok, bolgárok stb., sőt már a városi német elemnek helyenkint való teljes

vagy részleges megmagyarosodása is bekövetkezett (Beregszász, Szatmárnémeti, Nagybánya, Kolozsvár, Torda stb.). El lehet mondani, hogy a XV. században, Mátyás király uralkodása alatt, Magyarország volt olyan egységes állam, mint Nyugateurópa akármelyik nemzeti állama.

A törökökkel való hosszas háborúk, maga a másfélszáz évig tartó török uralom, mely éppen az ország közepét, a magyarságlakta részt tette néptelen pusztasággá, majd a felszabadító harcok és végül a török kiűzése után a magyarság iránt ellenséges indulatú bécsi kormány telepítési politikája azonban gyökeresen megváltoztatták a nemzetiségi viszonyokat. A Dunántúlt és az Alföld felső részét újra elfoglalta ugyan a török uralom alatt a felvidékre felszorult magyarság, a déli részeket azonban, amelyek a XV. században majdnem tisztán magyarok voltak, -hiszen a magyar nyelvhatár bebizonyíthatólag a Szávaig terjedt - a bécsi kormány németekkel, tótokkal, szerbekkel és oláhokkal telepítette be. A hegyes periferiákról az Alföldre lehúzó idegen elemek helyét pedig a szomszédos országokban élő fajrokonai foglalták el. Ekkor szaporodott meg az oláhság is nagy mértékben, mert a fanarióta zsarnokság elől tömegesen menekült Moldvából és Oláhországból a szabadabb Erdélybe és onnan a pusztán maradt alföldi községekbe. Minthogy a török kiűzése után újra benépesült alföldi községek települési évét legnagyobbbrészt ismerjük, könnyen meg lehet állapítani, hogy a Magyarországon élő nemzetiségeknek legalább fele csupán két század óta költözött Magyarországra.

Szükséges volt a nemzetiségi viszonyok történeti fejlődését röviden vázolni, hogy a világháború előtti helyzetet megérthessük. A történeti jognak ugyanis jelentékeny szerepe van a nemzetiségi viszonyok elbírálásánál. Amint az entente Csehországnak történelmi határait adta vissza észak és nyugat felé annak dacára, hogy Csehország széleit köröskörül bevándorolt németek lakják igen nagy számmal, úgy Magyarország jogát is történelmi határaihoz az adta meg elsősorban, hogy mostani nemzetiiségei közül a magyar a legrégebb lakosa az országnak, a többi csak azóta költözött be, amikor ezt az országot a magyarság már megszervezte s neki nevet adott.

Azt, aki a történeti jogot nem hajlandó respektálni, mindenesetre gondolkodóba kell, hogy ejtse az, hogy mi volt képes Magyarországot ezer éven át fenntartani s mik voltak azok a titokzatos erők, amelyek Magyarországot lakosainak különböző nyelvűsége dacára a történelem folyamán mindannyiszor újra eggyé forrasztották, valahányszor belső pártoskodás, vagy külső erőszak egységét megbontotta. Ez a titokzatos erő Magyarország teljes és tökéletes földrajzi és ebből folyó gazdasági egysége, amelynél tökéletesebbet - legalább is kontinentális fekvésben - keresve sem lehet találni a földkerekségen. Nem tartozik a tanulmány keretébe ennek a földrajzi és gazdasági egységnek fejtegetése, de megemlítetlenül sem akartuk hagyni, mert a nemzetiségi erőviszonyok vizsgálatánál ennek a kérdésnek elsőrendű fontossága van.

A világháborút követő békekötéseknél a győztes hatalmak a történeti, földrajzi és gazdasági szempontokat meglehetősen elhanyagolták, csak ott alkalmazták, ahol ezek a szempontok nekik, vagy védenekik javára szolgáltak. A Wilson által kimondott nemzetiségi elv alapján a többség nyers álláspontjára helyezkedtek. Lássuk tehát, hogy ebből a szempontból mennyiben volt jogosult a magyar uralom Magyarországon. Az 1910. évi népszámlálás szerint a magyar birodalomnak 20,886.487 főnyi

lakossága volt; ebből magyar anyanyelvű volt 10,050.555, vagyis 48.1%. Kétségtelen tehát, hogy a magyar szent korona összes országaiban a magyarság nem érte el az abszolút többséget. Ha azonban a történeti Magyarország nemzetiségi kérdését vizsgáljuk, Horvát-Szlavonországot – mely nyelvi tekintetben teljes autonómiát élvezett – ki kell kapcsolnunk, mert a magyar államnyelv uralma nem terjedt a Dráván túl. Ott még a magyar állami hivatalokban is horvát volt a hivatalos nyelv, sőt a magyarság annyira ment a horvát nyelv túlhajtott kedvezésekben való részesítésében, hogy míg a horvátországi hivatalok a törvény szerint kizáróan horvát nyelven levelezhettek a magyar hatóságokkal, a magyar hatóságok és hivatalok a választ a törvény értelmében magyar és horvát nyelven tartoztak megadni. A közvetítő nyelv tehát – amely mind a két állam iratában szerepel – nem a magyar volt, hanem a horvát, ami olyan színben tüntette fel a dolgot, mintha az egész államnak a horvát nyelv lett volna a hivatalos nyelve. Meg vagyunk győződve arról, hogy ehhez hasonló példa a nyelvi engedékenységek terén egyetlen külföldi államban sem volt s ma még kevésbé van. Akik tehát Horvát-Szlavonországnak a magyarok által való erőszakos magyarosításáról és a horvát nyelvnek elnyomásáról beszéltek, vagy nem ismerték a viszonyokat, vagy tudatosan ferdítettek.

Magában az anyaországban a magyarság a népességnek már 1910-ben 54*4%-át tette, tehát megvolt az abszolút többsége a nemzetiségi elv szerint is. Igaz, hogy ez a többség nem nagy, mert 9,944.627 magyar állt szemben 8,319.906 nem magyarral, ez az utóbbi szám azonban 12 kisebb-nagyobb nemzetiség között oszlott meg, amelyeknek legnagyobb része egymással sem faji, sem nyelvi rokonságban nincs. Magyarország nem magyar fajú népei megoszlottak a három nagy európai népcsalád között s a magyarság után a legnépesebb három nemzetiség: az oláh, a tót és a német e három népcsaládnak egy-egy képviselője. Az oláh 16.1, a tót 10.7, a német elem pedig 10.4%-ot képviselt Magyarország népességében. Még ha a tótokhoz a többi szláv fajú népeket hozzászámítjuk is, ami tekintve a szláv törzseknek egymástól eltérő nyelvét, kultúráját és történeti fejlődését és sok esetben érzelmi ellentéteiket (szerbek és horvátok, csehek és tótok), meglehetősen erőltetett dolog, az összes szlávok aránya akkor sem ment többre 18.3%-nál. *A nemzetiségeknek ebben a sokfelé való tagozódásában rejlett elsősorban a magyarság ereje, legfőképpen ez magyarázza meg azt, hogy a magyarság csekély számbeli többségével hogyan tudta hegemóniáját biztosítani. Nem szabad figyelmen kívül hagyni a földrajzi elhelyezkedést sem. Amint fentebb vázoltuk, történeti előzményei voltak annak, hogy a magyarság az ország közepén, a legtermékenyebb részeken helyezkedett el. csak egy kis része, a székelység (mintegy félmillió) lakik külön az ország keleti sarkában, ez a különvált rész azonban sűrű kisebbségi szigeteknek s a magyar városoknak láncolatával van az alföldi magyarsággal összekapcsolva. A magyarság központi elhelyezkedésének és a nemzetiségek periferiákon való lakásának az az előnye is megvan, hogy a magyarság a nyelvhatárokon többnyire csak egy-egy népfajjal érintkezik, a nem magyar népfajok pedig egymással csak kis területeken találkoznak. Így pl. a két legnagyobb fajnak, az oláhnak és a tótnak egyáltalán nincs érintkezési felülete, csupán az Alföldön néhány mesterségesen odatelepített községben találkozik a két nemzetiség. Úgyszintén teljesen külön van választva a ruthénség a szerbségtől, valamint a horvátok és vendek az oláhság tömegétől. Míg tehát*

a magyarság koncentrikus fekvésénél fogva minden nemzetiséggel szemben úgyszólván teljes tömegével állt, addig a nem magyar nemzetiségek ereje nemcsak nyelvilag és fajilag volt sok részre osztva, hanem földrajzilag is.

A nem magyar nemzetiségek közül egyedül a németség az, amely nem alkot egy határozott nyelvterületet, eltekintve a nyugatmagyarországi kisszámú németségtől, mely a nagy német nyelvterületnek széléhez tartozik. Ez a németség azonban 15%-át tette a magyarországi németségnek, a németek többi része csak nyelvszigeteket alkot, vagy magyar, vagy tót, vagy oláh környezetben, vagy a Bácska és a Bánság kaleidoszkópszerű nemzetiségi képét tarkítja. A németségnek ez az elhelyezkedése is a magyarság előnyére szolgált, mert Magyarországon is ugyanaz a szerepe volt a németségnek, mint általában a Keleten; a nyugateurópai kultúrát plántálja át, de közben maga fokozatosan beolvad érzelmileg és nyelvilag a vezető nemzet etnikumába. Innen van, hogy a németek száma az utolsó évtizedekben fokozatosan csökkent nálunk, mert a városokban és a magyar nyelvterületeken lévő nyelvszigeteken jórésztük beolvadt a magyarságba.

A magyarságnak a földrajzi elhelyezkedésből folyó nagy előnyén kívül a másik előnye volt az, hogy a városi lakosságban a szellemi és gazdasági kultúrájának gócpontjain és kisugárzó helyein nagy többsége volt s még azokban a városokban is, amelyekben kisebbséget alkotott, többnyire a magyarosodásra leginkább hajlandó németséggel állt szemközt. Igen fontos körülmény továbbá az, hogy a nem magyar nyelvterületen lévő városokban is többnyire a magyarság dominált. Így pl. a Duna balpartján, ahol az összes népességből csak 32.7% volt magyar, a városi népességben a magyarság aránya 47.4%-ra emelkedett (tót csak 32.5%). A keleti Felvidéknek, a Tisza jobbpartjának városai még sokkal magyarabbak voltak (70.3%), a tótság aránya itt lement 16.2%-ra. Még a Tisza-Maros szögén, ebben a legkevésbé magyar jellegű országrészben is, a városi népességnek erős relatív többsége volt magyar: 45.3%, amellyel 27.2% németiség állt szemben (itt a városi lakosságban az oláhok aránya 10.4, a szerbeké 15.4). Végül Erdélyben a városi népességnek 58.7%-a volt magyar és csak 23.7%-a oláh. Az egész anyaország városi népességének 76.6%-a volt magyar, 9.7%-a német s ezzel szemben a többi nemzetiségek arányszáma egyenként az 5%-ot sem érte el. De nemcsak a közigazgatási értelemben vett városok népességében volt a magyarságnak nagy többsége, hanem általában olyanok voltak a lakosság tömörülési viszonyai, hogy a magyarság sokkal nagyobb népességű községekben lakott együtt, mint a nemzetiségek. Hogy csak néhány példát említsünk, 5000 léleknél több magyar lakott együtt 266 községben és városban, míg a németek csak 29, a tótok 21, az oláhok csak 17 és a szerbek is 17 községben voltak ilyen számban tömörülve. Háromszor nagyobb tehát az 5000 léleknél népesebb magyar tömörülések száma, mint a hasonló nagyságú összes nemzetiségi tömörüléseké. Minthogy a nagyobb népességű községek és városok felszívják a kisebbeket, a magyarságnak ebből a helyzetből is az az előnye származott, hogy legalább is háromszor nagyobb mértékben volt képes magához vonzani az idegen nemzetiségűeket, mint megfordítva. Néhány példát hozunk fel ennek a folyamatnak megvilágítására. 1880-ban 5.000 léleknél népesebb községben lakott a népesség 23.9%-a, 1910-ben már 33.8%-a. Minthogy e községek lakosságának 68.4%-a magyar anyanyelvű, természetes, hogy ennek a folyamatnak a magyarság országos arányát is emelnie kellett. Ha pedig tekintet nélkül a községek nagyságára, csupán

azt nézzük, hogy a magyar és németnyelvű községek népességének száma hogyan növekedett az utolsó évtizedekben, szemben a más nyelvű községek lélekszámával, azt találjuk, hogy a magyar és német többségű községek népessége 1869-től 1910-ig 3,537.999-cel, vagyis 42.7%-kal lett nagyobb, a más többségű községeké ellenben csak 994.464 lélekkel, vagyis 18.8%-kal. Amint később látni fogjuk, ez a két szám majdnem egyezik egyrészt a magyarságnak és németiségnek, másrészt a többi nemzetiségeknek ugyanezen idő alatt elért lélekszám szaporulatával. *Ez az adat a legerősebb bizonyíték a mellett, hogy a magyarságnak a magyar népszámlálások által kimutatott erőteljes fejlődése megfelel a reális valóságnak.*

A magyarságnak és a többi nemzetiségeknek az utolsó évtizedekben való számbeli fejlődését csak 1880 óta kísérhetjük figyelemmel, mert az első hivatalos magyar népszámlálás, az 1869. évi, a nemzetiséget nem kutatta. Igaz ugyan, hogy az 1850. évi osztrák népszámlálás kiderítette a nyelvi viszonyokat Magyarországra vonatkozólag is, az ezekkel való összehasonlítás azonban kiesik e tanulmány kereteiből, mely csak az utolsó félszázad fejlődését kívánja vizsgálni. Habár 1869-ből nincsenek meg nemzetiségi adataink, mégis teljes megnyugvással használhatjuk fel azokat az adatokat, amelyeket Keleti Károly a tanköteles gyermekek nemzetiségi megoszlása alapján az 1869. évi népszámlálás számaiból megállapított, annál is inkább, mert ezeket az adatokat az 1880-iki népszámlálás adatai majdnem teljes mértékben megerősítették. Keleti Károly számítása szerint az anyaországban, a határörvidék nélkül, 6,163.000 volt a magyar anyanyelvű lakosság száma. Ha ehhez még az anyaországhoz tartozó határörvidék népességéből kerekén 10.000 lelket számítunk, 1869-ben Magyarország 13,579.000 főnyi lakosságából 6,173.000 lelket vehetünk magyar anyanyelvűnek, vagyis 45.4%-ot. 1910-ben ezzel szemben a 18,142.000 főnyi polgári népességből már 9,874.000, vagyis 54.5% volt magyar anyanyelvű. A magyarság aránya 1869-től nemcsak fokozatosan, de mindinkább gyorsuló ütemben emelkedett feljebb. Volt ugyanis 1880-ban 46.6%, 1890-ben 48.5 és 1900-ban 51.4%. Az emelkedés tehát 1869-től 1880-ig 1.2, 1880-tól 1890-ig 1.9, 1890-től 1900-ig 2.9 és az utolsó évtizedben már 3.1%. A magyarság száma e 41 év alatt 3,701.000-rel növekedett, a többi összes nemzetiségek száma pedig csak 862.000-rel.

A felületesség és a rosszakarat ezekben a számokban látja a legtöbb bizonyítékát annak a kettős és többnyire együtt hangoztatott vádnak, hogy egyrészt a magyarság elnyomja a nemzetiségeket és erőszakkal elmagyarosítja, másrészt, hogy a hivatalos statisztika meghamisítja a népszámlálásnak a nemzetiségek számára vonatkozó adatait. E két vád egymásnak is ellentmond, mert ha a magyarság tényleg megmagyarosítja a nemzetiségeket, akkor szükségtelen meghamisítani a nemzetiségek számára vonatkozó adatokat, ha pedig ez utóbbiak tényleg meg vannak hamisítva, akkor a magyarokul kimutatott nemzetiségiek a valóságban nem magyarok, tehát nincsenek megmagyarosítva. Legerősebb bizonyíték mindkét vádnak teljes alaptalanságára az a fentebb már említett adat, hogy míg a magyar és német többségű községek lélekszáma az utolsó 41 év alatt 3,534.000-rel növekedett, addig a más nemzetiségi többségű községeké csupán 994.000-rel. Ha a németiségnek 16.000 főnyi szaporodását a magyarságéhoz számítjuk, kiderül, hogy a magyarok és a németek együttes száma ugyanezen idő alatt 3,717.000-rel lett nagyobb, a többi nemzetiségek száma pedig 846.000-rel. A magyarság nagy szapo-

rulatának magyarázata tehát igen egyszerű: *a magyar többségű községek lakossága sokkal nagyobb mértékben növekedett, mint a többi nemzetiségű községé, részint azért, mert a magyarságnak természetes szaporodása is nagyobb volt, mint a nemzetiséké, amit a népmozgalom számaival lehet igazolni; részint, mert a kivándorlásban viszont a magyarság jóval kisebb mértékben részesedett, mint a többi nemzetiségek.* A magyarság előnyére szolgált ezen kívül a belső vándormozgalom alakulása is. Magyarországon ugyanis nemcsak az az irányzat volt tapasztalható, amely külföldön is mindenütt mutatkozik, hogy t. i. a városok felszívják a falvak lakosságát, hanem maguknak a falvaknak lakosságánál egy állandó vándormozgalom figyelhető meg, amely általánosságban északról délre, tehát a Felvidékről Dunántúlra és az Alföldre, a keleti részekben pedig a folyóvizek folyásának megfelelőleg keletről nyugat felé irányult. Ezt a folyamatot nagyon szépen lehet igazolni az egyes vármegyéknek egymással való népcseréjére vonatkozó adatokkal, amelyek azt mutatják, hogy a délibb fekvésű vármegye rendszerint több lakost kap északi szomszédjától, mint megfordítva. A helyzet tehát az, hogy a Felvidékről a tótok és ruthének évről-évre folytonosan egyenkint vagy családonkint leköltöztek a termékeny Alföldre, s minthogy ez a település nem tömegesen történt és a községek ezreire szétszóródott, az így leszállingózó nemzetiségi csoportok néhány évtized alatt teljesen felszívódtak a magyar környezetbe. De ugyanaz az erő, amely a felvidéki tótot és ruthént a melegebb tájak felé hajtotta, hatással volt az Alföld magyar parasztságára is, amely szintén kisebb-nagyobb rajokban folytonosan húzódott az Alföld délebbi részei felé, ahol egykor majdnem kizárólagosan lakott. Minthogy itt nincs oly egységes nyelvterület, mint az Alföld és a Dunántúl magyarságlakta részein, hanem a magyarság több, vele egyenlően erős nemzetiséggel (német, szerb, oláh) került szembe, a magyarság nem jutott ugyanabba a helyzetbe, mint a Felvidékről magyar területre lehúzódtó tót és ruthén, hanem képes volt megtartani nemzetiségét, sőt a gyakorlati szükségesség folytán nyelve a sokféle népfaj között lassankint közvetítő nyelvvé vált. Erdélyben viszont a keletről nyugatra irányuló vándormozgalom nemzetiségi tekintetben azzal a következménnyel járt, hogy a Maros és az Olt forrásvidékein lakó székelység a folyók irányában tovább vándorolva és letelepedve, vagy az Erdély többi részein, a falvak nagy részében is mindenütt meglévő magyar kisebbségeket és a városok magyarságát erősítette, vagy magyar bánya- és ipartelepeket hozott létre. Így pl. a petrozsényi bányavidékhez, a hunyadmegyei vasgyárakhoz, a piskitelepi és tövisi vasúti műhelyekhez jórészt a székelyek adták a munkásanyagot.

A belső vándorlások ismeretéhez tartozik az is, hogy az újonnan keletkező, vagy a fejlődő bánya- és nagyipari vállalatok általában a magyar mezőgazdasági proletariátusból toborozzák és kapják munkásaikat, aminek az a magyarázata, hogy valamennyi nemzetiség parasztságát tekintve, a magyar parasztság között van a legtöbb birtoktalan elem. Érthető tehát, hogy elsősorban ez az elem tódul a jobb kereseti lehetőséggel kecsegtető munkaalkalmakra. Ez az állapot bár szociális szempontból nem kedvező a magyarságra, annyiban mégis a magyarság előnyére szolgál, hogy még a nemzetiségi vidékeken keletkező bánya- és iparvállalatok munkásságában is jelentékennyé, vagy túlnyomóvá vált a magyar elem. Az ilyen bánya- és iparvállalatok révén magyar nyelvterületek és magyar városok keletkeztek nem magyar nyelvterületeken is. Példa rá Korompa, Zólyom, a petrozsényi járás, Fiskitelep, a mármarosói sóbányák, stb.

Ennek a folytonosan tartó, sőt fokozatosan növekedő belső vándorlási mozgalomnak következtében az egyes nemzetiségeknek az összekeveredése mindig nagyobb és nagyobb lett, bár azt részben ellensúlyozta a kisebbségeknek a többségbe való felszívódása. Magyarországon nem beszélhetünk tiszta nemzetiségi területekről, mert még a legkizárólagosabb nemzetiségi területeken is található más, többnyire magyar nyelvű kisebbség. Milyen nagyfokú volt nálunk a községek egyenyelvűsége, a következő adatok mutatják: az anyaország 12.543 községe közül csak 8.479 volt egynyelvű, vagyis olyan község, ahol valamely nemzetiség a lakosságnak legalább a 90%-át tette, ellenben 3.794, vagyis a községek 30.2%-a vegyesnyelvű volt. Minthogy azonban a községek különböző nagyságúak s éppen a vegyesnyelvű községek nagyobb átlagos népességűek, fontosabb az az adat, hogy az *egynyelvű községekben lakott 10,736.356 ember, a vegyesnyelvű községekben pedig 7,528.177. ki* összes lakosságnak tehát nem kevesebb, mint 41'7%-a lakott vegyesnyelvű községekben. Ha a tiszta magyar nyelvterületeket, ahol alig van keveredés, leszámítjuk, kiderül, hogy a többi területen a lakosságnak 56.4%-a lakott vegyesnyelvű községekben, amely községekben a legtöbb esetben a magyar nyelv állt egy másik nyelvvel szemben. Hogy pedig maga a magyarság mennyire el volt oszolva az ország egész területén, mutatja az az adat, hogy azoknak a községeknek a száma, amelyekben a magyarság 10%-on felül van, 6.396 volt, e községek népessége azonban 12,806.661 lélek; vagyis a lakosságnak 70.1%-a olyan, amely a magyarsággal vegyesen lakott. Ha pedig a tiszta magyar nyelvterületet leszámítjuk, az e területen kívül élő túlnyomóan nemzetiségi lakosságból is még mindig 58.2%-nak volt közvetlen érintkezése a magyarsággal és a magyar nyelvvel.

De éppen azért, mert egyes nemzetiségek keveredettsége igen nagy volt Magyarországon, itt jobban, mint máshol, előtérbe lépett egy közvetítő nyelvnek a szüksége, ez pedig éppen annál az oknál fogva, hogy a magyarság valamennyi nemzetiséggel közvetlenül érintkezik és ott, ahol több nyelv található, rendesen szintén jelen van a magyarság is, nem lehetett más, mint a magyar nyelv. A magyar nyelv elterjedésének és közvetítő nyelvvé való válásának tehát természetes okai voltak. Magyarország nemzetiségi viszonyainak tárgyalásánál eddigelé a magyar nyelvnek ezt az elterjedését és közvetítő szerepét nem méltatták kellő figyelemre, pedig egy *közös nyelv ismerete az, ami a nemzetiségi szétdaraboltságot kiküszöböli és magát a nemzetiségi kérdést is megoldja.* Az Északamerikai Egyesült-Államokban pl. sokkal többre rug a nem angol anyanyelvűek száma (csak német anyanyelvűt majdnem 9 milliót mutat ki az amerikai census), mint Magyarországon a nem magyaroké s még sincs nemzetiségi kérdés, mert az állam nyelvét úgyszólván mindenki beszéli. Ha a mi nemzeti-ségi bevándorlóink nem a XYIII. században vándoroltak volna be, amikor még latin volt a hivatalos nyelv, hanem a XIX. század második felében, bizonyára nálunk is hasonló lett volna a helyzet, mint az Egyesült-Államokban, habár a magyar nyelvnek nincsenek olyan terjeszkedési lehetőségei, mint az angol nyelvnek Amerikában, ahol nemzetiségi tömbök nincsenek, hanem mindenütt csak nemzetiségi kisebbségek, mégsem kicsinyelhető az a szerep, amelyet a magyar nyelv mint közvetítő nyelv és mint az integer Magyarország állami egységének biztosító betöltött. Az 1910. évi népszámlálás szerint magyarul tudott az anyaországban 11,820.416 lélek, vagyis a lakosságnak 64.7%-a. Ez az arányszám első tekintetre nem látszik túlmagasnak, mert hiszen még mindig 35.3%

magyarul nem tudó áll vele szemben. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy a magyarul nem tudóknak ez a tömege legnagyobb-részt nőkből, aggokból és iskolába még nem járó, vagy beszélni még egyáltalán nem tudó gyermekekből állt, tehát olyan elemekből, amelyek a magyar nyelv nem tudásának hátrányait egyáltalán nem, vagy csak kis mértékben érezték. Magában a férfinépeségben korra való tekintet nélkül 66.7% volt a magyarul tudó, ami a fiatalabb nemzedéknél a 72.0%-ot is meghaladta. Ha pedig az intelligensebb, a magyarsággal sűrűbben érintkező és a magyar nyelvre, mint közvetítő nyelvre legjobban rászoruló foglalkozási csoportokat tekintjük, úgy el lehet mondani, hogy ezekben a foglalkozási és társadalmi csoportokban a magyar nyelv elterjedése általános volt.

Az 1910. évi népszámlálás szerint a 24 éven felüli írni-olvasni tudó férfiaknak már 77.5%-a tudott magyarul. Ez az arányszám felemelkedik az önálló iparosoknál 84.6, az ipari munkásoknál 86.6, az önálló kereskedőknél 89.5, a kereskedősegédekéknél 93.4, a közlekedési segéd-személyzetnél 94.4 és végül az értelmi foglalkozásúaknál 97.6%-ra. Hogy pedig a többi foglalkozási és társadalmi csoportokban is néhány évtized alatt általánossá válhatott volna a magyar nyelv ismerete – anélkül természetesen, hogy az a más nemzetiségűeknek anyanyelvüktől való megfosztásával járt volna, – azt bizonyítják az eddigi fejlődés adatai. 1880-ban ugyanis a magyarul tudók aránya csak 52.5% volt, 1890-ben 55.7, 1900-ban már 59.6 és 1910-ben 64.7. Az arányszám emelkedése tehát nemcsak folytonos, hanem még gyorsuló irányzatú is. Még fontosabb az, hogy míg a három évtized közül az elsőben a magyarul *nem* tudók száma még 198.803-mal szaporodott, addig a következő évtizedben csak 40.411-gyel növekedett s az utolsó évtizedben már 351.597-tel *megfogyott*, úgy hogy végeredményben 1910-ben 112.383-mal kevesebb volt a magyarul nem tudók száma, mint 30 évvel előbb, holott a népesség ez idő alatt 4,392.597 lélekkel növekedett. A fejlődés további menete tehát az lett volna, hogy a magyarul nem tudók fokozatosan kihalnak a népességből. Annak igazolására, hogy a magyar nyelvnek ez a feltűnő elterjedése mennyire természetes alapokon nyugszik, legyen elég a belső vándorlásnak már fentebb említett irányaira rámutatnunk és arra, hogy a városokban, amelyekbe a belső vándorlások leginkább irányultak, a lakosságnak 88.1%-a beszélt magyarul. Amily mértékben felszívják tehát a városok a vidék lakosságát, legalább is olyan mértékben természetszerűleg kell terjednie a magyar nyelv ismeretének. Hogy a gazdasági „élettel” szükségképpen vele járó ezek a belső vándorlások mennyire hatnak a magyar nyelvismeret terjedésére, következő adattal igazoljuk: az 1900. évi népszámlálás szerint az 1871-1880. években született (tehát a népszámlálás idejében 20-29 éves) nem magyar anyanyelvű férfiak közül magyarul tudott 28.9%, 1910-ben pedig ugyanezen években született férfiak közül, akik közben 10 évvel idősebbek lettek, már 35.9% beszélt a magyar nyelvet. Ennek a korcsoportnak tagjai közül tehát, amely korcsoport már rég kikerült az iskola padjai közül, 10 év alatt az életben (katonáskodás, városba költözés, ipari munkára való áttérés stb. folytán) további 70% tanult meg magyarul. A magyar nyelvismeret terjedése tehát egy természetes folyamat, amelyet nem erőszakos rendszabályok, a magyar nyelvnek minden áron való erőltetése idézett elő, hanem maga a gazdasági élet hozta azt magával, az iskola csak az alapot adta meg hozzá.

A magyarság számbeli túlsúlyának csekély voltát a fentiek szerint nagyrészt ellensúlyozta a magyar nyelv nagy elterjedtsége, de még-

inkább ellensúlyozta az a nagy műveltségi és gazdasági fölény, amely a vezetőszeret a magyarságnak biztosította.

A kulturális fölénynek igazolására felhozzuk elsősorban az általános műveltségre világot vető írni-olvasni tudás adatait. Míg a hat éven felüli magyarságból 79.3% tudott írni-olvasni, az ugyanilyen korú nem magyar nemzetiségűekből csak 50.0%. Az egyetlen nemzetiség, amely általános műveltség tekintetében a magyarságot meghaladta, a német, amelynek 82.4%-a bír az elemi ismereteknek legkisebb mértékével. Ellenben a horvátoknak (mindig a hat éven felüli népességet tekintve) 73.9, a tótoknak 69.7, a szerbeknek 59.8, az oláhoknak már csak 33.1 és a ruthéneknek 27.3%-a tudott írni-olvasni. A németeknek e kis előnye is csak idő kérdése volt, mert a magyarság műveltségi arányszáma sokkal nagyobb mértékben növekedett, mint a németeké, úgy, hogy a régi határok között a magyarság valószínűleg már jelenleg is teljesen egyfokon áll műveltség tekintetében a németekkel. Igazolhatjuk ezt a következő adatokkal: 1880-ban a magyarság és a németiség műveltségi arányszáma között (itt az összes népességhez viszonyított arányszámot véve) még 12.3 különbség volt a németek javára, 1890-ben 9.4, 1900-ban 6.9 és 1910-ben már csak 3.6.

A nyugateurópai értelemben vett igazi kulturelemet e szerint Magyarországon csak a magyarság és a vele érzelmileg és törekvéseiben teljesen összeforrott németiség képviselte. E két fajnak együtt majdnem 80%-a (79.8) tudott írni-olvasni, míg az összes többi nemzetiségeknek csak 48.1%-a. Abszolút számban *8,020.267 magyar és német írni-olvasni tudó állott szemben 2.601.153 egyéb nemzetiségű írni-olvasni tudóval*, ami már egymagában megmagyarázza azt a természetes szupremáciát, amelyet a magyarság és legfőbb segítőtársa, a németiség, minden téren gyakorolt a többi nemzetiségek fölött.

A magyarságnak említett kulturális előnye minden országrészben és majdnem kivétel nélkül minden törvényhatóságban mutatkozik. Különösen a keleti részekben, ahol a magyarság a kultúra igen alacsony fokán álló oláhokkal és ruthénekkal állott szemben, feltűnő a magyarságnak ez a kulturális fölénye. Pl. a Tisza balpartján az összes népességből (a 6 éven aluliaknak is beszámításával) írni-olvasni tudott 47.7%, ugyanitt a magyarságból 63.1%, a nem magyarok közül ellenben csak 22.0%. Erdélyben hasonló volt a helyzet. Ott az összes népességből 42.8% volt az írni-olvasni tudó, de míg a magyarok közül 59.9, a nem magyarok közül csak 33.9%. Annak következtében, hogy a magyarság általános műveltségi arányszáma jóval nagyobb, mint a nemzetiségeké, maguk között az írni-olvasni tudók között a magyarság természetesen jóval nagyobb arányban szerepelt, mint az összes népességben. Míg ugyanis az összes népességben a magyarság – mint láttuk – csak 54.5% volt, az írni-olvasni tudók között már 63.0%; a magyarság után legerősebb nemzetiségnek, az oláhoknak 16.1%-os aránya pedig az írni-olvasni tudók között lement 7.8%-ra. Míg tehát a magyarság száma az oláhokét nem is egészen 372-szer múlta felül, az írni-olvasni tudók között a magyarság száma az oláhokét több mint nyolcszorosan haladta meg. Az írni-olvasni tudók között annyira erős volt a magyarság túlsúlya, hogy a hét országrész közül hatban a magyarságnak volt vagy abszolút, vagy legalább relatív többsége. Az egyetlen Duna balpartja az, ahol az írni-olvasni tudók között a magyarság 36.3%-ával a tótok 54.9%-a állt szemben. Természetesen, ha a németeket a magyarsághoz számítjuk, az ellentétek mindenütt még élesebbek lesznek.

Az általános műveltségre vonatkozó adatok ellen azt vehetné valaki s ezzel a váddal már találkoztunk is, hogy a magyarság erőszakkal nyomta el a nemzetiségek kulturális fejlődését, azért olyan kevés az írni-olvasni tudó a nemzetiségek között. Erre a legmeggyőzőbb cáfolat egyrészt éppen a németeknek még a magyarokénál is magasabb műveltségi aránya, másrészt az a körülmény, hogy még a többi nemzetiségek között is jelentékeny különbségek vannak a műveltségi fok tekintetében. Nem feltűnő-e, hogy éppen azok a nemzetiségek állanak a műveltség legalacsonyabb fokán, amelyek majdnem kizárólag a két görög egyházhoz tartoznak, mint a szerbek, oláhok és ruthének? Tudvalevőleg régebben kizárólag s a legutolsó időkig is túlnyomóan maguk a felekezetek gondoskodtak az elemi ismeretek terjesztéséről, ha tehát e téren hátramaradás mutatkozik, azért a felelősség elsősorban a kulturális fejlődés iránt csekélyebb érzékkel bíró két görög felekezetet és nem a magyar államt illeti, amely újabban nagy áldozatok árán igyekezett e felekezetek mulasztásait is pótolni.

Ha a magasabb műveltségi fokokat tekintjük, a magyarság fölénye még inkább kifejezésre jut. A középiskola négy osztályát végzetek közül már 83.1% volt a magyar, 9.7% a német és már csak 4.3% az oláh. A teljes középiskolát végzetek sorában pedig a magyarság aránya 84.5, a németeké 7.8, az oláhoké 4.0%, a többieké pedig egészen jelentéktelen. Úgy a 4, mint a 8 középiskolai osztályt végzetek között a magyarság valamennyi országrészben és – néhány száz lakosságú erdélyi vármegye kivételével – mondhatni valamennyi törvényhatóságban nagy abszolút többségben volt. Így magában Erdélyben is, ahol már általában az írni-olvasni tudók között is jóval több a magyar, mint az oláh. A 4 középiskolát végzetek közt a magyarság aránya Erdélyben 65.0%-ra emelkedik, az oláhoké pedig leszáll 15.6%-ra. Itt még a németek (szászok) arányszáma is kedvezőbb volt, mint az oláhoké. Ami ugyancsak Erdélyben a 8 középiskolát végzeteket illeti, ezeknek hasonló a nemzetiségi megoszlása: 63.9% magyarral csak 17.0% német és 18.2% oláh állt szemben. Ezeket az adatokat megerősítik a középiskolai tanulók nemzetiiségi megoszlására vonatkozó, nem a népszámlálásból, hanem az egyes középiskolák kimutatásaiból évenként gyűjtött adatok is, így pl. az utolsó békeévben, 1914-ben, a magyarországi középiskolákba (gimnáziumok és reáliskolák) járó 77.763 tanuló közül 82.6% volt magyar anyanyelvű, 7.3% német, 5.6% oláh, 21 tót, 15% szerb.

Adataink ellen többször felhangzott az a vád is, hogy a magyarság számát úgy a népszámlálásnál, mint egyéb adatgyűjtéseinknél, bizonyos nyomással, a függő elemek megfélemlítésével igyekszünk növelni. Hogy ez a vád mennyire nem áll meg, éppen a középiskolai tanulókra vonatkozó adatainknak és ezzel szemben a középiskolát végzetek nemzetiiségi megoszlására vonatkozó adatoknak egymással majdnem teljesen egyező volta is igazolja. Ha a középiskolai tanulók statisztikájánál lehetne szó esetleg nemzetiségi vidékeken az adatoknak a magyarság javára való megváltoztatásáról a tanárok részéről, akik az adatokat összeállítják, semmiesetre sem lehet szó erről a középiskolát végzeteknek a népszámláláskor való felvételénél, amikor ezek a saját maguk akarata és meggyőződése szerint vallhatják be anyanyelvüket. Hogy mennyire dönt az érzelem ebben a tekintetben és nem az, hogy ki milyen függőségi viszonyban van az államtól, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy maguk között az állami alkalmazottak között is tömegesen találunk nem

magyar anyanyelvűeket. Viszont sok olyan foglalkozási és társadalmi csoportban, amelyek teljességgel nem függenek az államtól, túlnyomó a magyar anyanyelvűek száma még a nem magyar vidékeken is. Így pl. a községi jellegű elemi iskolák 4669 tanítója közül 3960 vallotta magát magyarnak, a római katolikus jellegű iskolák 10.228 tanítója közül 9.690, az ág. h. ev. felekezeti jellegű iskolák 2190 tanítója közül is 1268 (709 németnek, 213 tótnak). De még a görögkatolikus jellegű iskolák 1905 tanítója közül is 788 volt magyar anyanyelvű, tehát több mint 40%, holott a magyarság aránya e felekezetben csak 15.2%. Amely felekezet kebelében van olyan nemzetiség, amely a magyarsághoz érzelmi-leg közel áll, mint a római katolikusok és ágostaiak között a német és a tót, a görögkatolikusok között a ruthén, ott a nemzetiségeknek az értelmiségi osztályba felkerülő tagjai jórészt nyelvíleg is magyaroknak tartják magukat, anélkül, hogy erre bármiféle mesterkedéssel erőszakolni kellene őket. Ha az erőszakosság ebben a tekintetben egyáltalán lehetséges volna, akkor a népszámlálás és minden más adatgyűjtés nemcsak az említett nemzetiségek értelmiségét tudta volna magyarokul kimutatni, hanem éppen úgy magyaroknak kellett volna kimutatnia az oláhoknak és szerbeknek, valamint az erdélyi szászoknak is feltörekvő értelmiségét is. Ez utóbbiak, akiknek hét századra visszavezethető magas kultúrájuk van és nemzeti különállásuk a történelem folyamán is mindig biztosítva volt, a legkritikább esetben váltak egyes tagjaikban magyarokká. Ugyanez az eset az oláhoknál és szerbeknél, akiknek értelmiségét a beolvadástól nem a magasabb kultúrfok óvta meg, hanem elsősorban a keleti egyházakhoz való tartozásuk, amely őket a nyugati kulturhatások iránt bizonyos elzárkózásra bírta.

Láttnivaló tehát, hogy Magyarországon még az asszimiláció is, amely tagadhatatlanul megvolt, bizonyos törvényszerűségek mellett ment végbe. A magyarság csak bizonyos foglalkozási és társadalmi osztályokban is csak bizonyos nemzetiségek között hódított. Ezeknek a nemzetiségeknek is csak azokat a tagjait olvasztotta be részben, amelyek a városokba s a kulturális és a gazdasági élet egyéb gócpontjaiba kerültek. Az értelmiségi csoportokat a kultúra magasabb erejével és az évszázados érzelmi és vérségi kapcsolatok révén, a többi osztályokat inkább a gazdasági életben megnyilvánuló törvényszerűségek erejénél fogva. Minthogy e hatásoknak szétszórtságuknál és a városokban való lakásuknál fogva leginkább a németek voltak kitéve, természetes, hogy az asszimiláció legjobban a németek számát apasztotta. A tótok között-nyelvtérületükön kívül-szintén erős volt az asszimiláció, mert bár a Felvidéken erős tömböket alkottak, kisebb-nagyobb rajokban állandóan vándoroltak az Alföldre, a nagyobb városokba és az ipari munkahelyekre, ahol rövid idő alatt felszívódtak. A ruthéneknél hasonló volt a helyzet s emellett fontos az, hogy egyetlen nemzetiség sincs, amelynek értelmisége érzelmi, sőt nyelvi tekintetben is annyira össze lett volna forrva a magyarsággal, mint a ruthénség. Ennek következtében még a tiszta ruthén nyelvtérületen is előfordult, hogy a magyarul tudó ruthének papjaik, tanítóik biztatására tömegesen vallották magukat magyar anyanyelvűeknek. Úgyszólván semmi asszimilációs hódítást nem tett azonban a magyarság az oláhok és a szerbek között. Ezeknek a nemzetiségeknek értelmisége is s jórészt városokba kerülő része is megmaradt oláh és szerb anyanyelvűnek, a legtöbb esetben még akkor is, ha teljesein magyarnyelvű és szellemű nevelésben részesült. Amennyiben a magyarság arányszáma oláh és szerb vidékeken emelkedett, az csak

a magyarság nagyobb propagatív képességével, esetleg magyar bevándorlással (Délvidék) magyarítható és csak igen kis részben a magyarságba való beolvadással, amely előzőleg mindig bizonyos érzelmi közösséget tételez fel, ez azonban a Magyarországra bevándorolt s itt szíves fogadtatásra, ny házara talált és jó módba jutott balkáni népek lelkületétől távol állott.

A magyarság politikai vezetőszerének jogosultságát kétségtelenül megadta az a körülmény, hogy az ország 300.706 főre rugó értelmiségének 82.3%-a magyar anyanyelvűnek, a magyarsághoz tartozónak vallotta magát. A németiség az értelmiségben 8.6, az oláhság már csak 4.3, a tótság csupán 1.5%-kal szerepelt. S hogy az értelmiségnél mennyire nem lehet szó arról, hogy az állam bizonyos nyomással igyekezett volna a magyar anyanyelvűek számát növelni, azt a már fentebb közölt adatokon kívül eléggé megcáfolja az az egy körülmény, hogy *a gazdasági ágak értelmiségében* (gazdasági, iparforgalmi tisztviselők), ahol a nemzetiségek érvényesülésének sem valódi, sem képzelt akadályai nem lehettek, *a magyarság aránya még magasabb volt (84 %), mint a község* (közigazgatás, igazságszolgáltatás, tanügy, stb.) *körében* (80.9%), ahol a hatalmat és befolyást túlnyomóan az állami és autonóm hatóságok tartják kezükben.

A magyarság nagy kulturális fölényére felhozzuk még azt az adatot, hogy az 1914-ben megjelent 1892 hírlap közül 1522, vagyis (80.4%) volt magyar és 83, vagyis (4.4%) magyarra vegyes nyelvű; a németnyelvűek száma 156-ot tett (8.3%) s az összes többi nemzetiségek csupán 131 hírlapot (6.9%) produkáltak.

A magyarság számbeli többségén és kulturális felsőbbségén kívül nem kicsinylendő az az előny, amit azáltal nyert a magyarság a nemzetiségekkel szemben, hogy gazdasági téren is számarányát jóval meghaladó súlyt képviselt. Eredője ez részben éppen a magyarság földrajzi elhelyezkedésének és ez elhelyezkedés történelmi kialakulásának. A magyarság lakja az ország közepét, a legdúsabban termő Alföldet és a szintén termékeny, kedvező éghajlatú dunántúli domvidéket, míg a nemzetiségek túlnyomórészt a kevésbé termékeny hegyvidéket foglalták el. Már pedig a jólétnek, a vagyonosságának, sőt a gazdasági élet egyéb terein való fejlődésnek is legősibb alapja a föld, még pedig a termékeny föld, mely megsokszorozza a befektetett munkát és költséget. A magyarság ezt a gazdasági erőt nyújtó földet nemcsak jobb minőségben, de nagyobb terjedelemben is bírta, mint amennyi számarányának megfelelt. Eléggé megbízható számítások szerint az anyaország földterületének 59.9%-a volt magyar kézben, míg az összes nemzetiségekre 40.1% jutott; fezz nem lenne túlságosan kedvező a magyarságra, ha 54.5%-ot tévő népességi arányával hasonlítjuk össze, de míg a magyar kézen lévő birtokok az ország legtermékenyebb vidékein terültek el s túlnyomóan szántóföldből állanak, amennyiben pedig hegyes vidéken feküdtek, ott mint közép- és nagybirtokok a belterjesebb kezelés folytán sokkal jövedelmezőbbek s így nagyobb értékűek, addig a nemzetiségi birtokok a délmagyarországiaktól és a nyugati Felvidék déli részétől eltekintve, jóval kevésbé termékenyek és nagyobb részükben nem is szántóföldből, hanem erdőből és legelőből állanak. Ha mindezeket figyelembe vesszük, lehet állítani, hogy *a magyarországi földbirtok értékének legalább 70%-a volt magyar kézen*, a további 30%-ból pedig 10-12% a németek tulajdonát képezte, úgy, hogy a többi nemzetiségekre csak 18% jutott. De még ha a nyers területi adatokat tekintjük is, fontos annak a megállapítása, hogy a hét országrész közül egy sincs,

ahol a földterületnek legnagyobb hányadát ne a magyarság tartotta volna a kezében. Nem szólva a magyar többségű országrészekről, a Duna bal-partján a magyarság kezén volt a földterület 47.9%-a, míg a tótságén csak 47.9%-a, a Tisza-Maros szögén relatíve szintén a magyarság bírta a legtöbb földet, a terület 37.2%-át, míg az oláhságra csak 31.2% jutott. Végül Erdélyben – melynek lakossága abszolút többségben oláh volt – a földterületnek 45.9%-a volt magyar kézben, az oláhokéban pedig csak 44.3%-a.

Ezt az állapotot a történelmi alakulás hozta létre. Régebben ugyanis a nemesség kezén volt a földbirtok s a jobbágyság felszabadításakor a nemesi birtokoknak csak egy része került a parasztság kezébe. Nemzeti-ségi vidékeken természetesen túlnyomólag az illető nemzetiség parasztsága részesült a nemesi birtokokban, a közép- és nagybirtokok pedig továbbra is a birtokos nemességéi maradtak, amely nemesség $\frac{9}{10}$ részben magyar volt, mert az idegen származású nemesség legnagyobbbrészt magyarrá vált. A később birtokát veszített közép- és nagybirtokos nemességnek jogutódai, akik részben a magyar és nem magyar parasztságból vergődtek fel, részben a meggazdagodott városi polgárokból, különösen zsidókból rekrutálódtak, nyelvileg szintén túlnyomólag magyarok, vagy azzá lettek éppen a birtokos osztályba való feltörekvésük, kulturális felemelkedésük és a történelmi birtokosság hagyományaihoz és szokásaihoz való alkalmazkodásuk révén. Így alakult ki az a helyzet, hogy 1910-ben az ezer holdon felüli nagybirtokosoknak 91.3%-a, a 200-1000 holdas középbirtokosoknak 80.4%-a s még a 100-200 holdas középbirtokosoknak is 62.6%-a volt magyar anyanyelvű. Ezekben a kategóriákban a többi nemzetiségek közül még csak a németek érdemelnek említést, kik az ezerholdas birtokosok közt 5.9, a 200-1000 holdasok közt 97 és a 100-200 holdasok közt 15.9%-ot képviseltek. Látnivaló tehát, hogy a közép- és nagybirtokos-osztály majdnem kizárólag magyar és német volt, a többi nemzetiségeknek itt alig volt szerepük s így a közép- és nagybirtokoknak is csak igen csekély hányada volt a többi nemzetiség kezében.

Nem szabad viszont elhallgatnunk, hogy a 100 holdon aluli birtokos-kategóriák közül csak az 50-100 holdasok kategóriája az, ahol a magyarság számarányának megfelelőleg volt képviselve, az alacsonyabb birtokos-kategóriákban, tehát a tulajdonképpen parasztbirtokosok közt már az országos aránynál jóval kisebb arányban szerepelt: a 20-50 holdasok közt 46.7, a 10-20 holdasok közt 40.2 és az 5-10 holdasok közt csak 36.9%-kal. A magyar parasztság birtokviszonyai már ezekből az adatokból kivehetőleg is jóval kedvezőtlenebbek voltak, mint a nemzetiségi parasztságéi. Még jobban kitűnik ez abból, ha azt vizsgáljuk, hogy az egyes nemzetiségek parasztságának hányad része bírt földbirtokkal vagy bérlettel. Az adatok azt mutatják, hogy míg a horvátoknál a parasztságnak csak 22.6%-a volt birtoktalan elem, a ruthéneknél 23.7, a németeknél 28.5, az oláhoknál 31.5, a tótoknál 33.6 s még a szerbeknél is csak 41.9%-a, addig a magyar parasztság 48.4%-ának nem volt birtoka, vagy legalább bérlete, hanem cseléd vagy napszámos volt. Habár ez az állapot szociális szempontból egyáltalán nem mondható kedvezőnek, mégis nemzeti szempontból ennek is megvolt a maga előnye. Mint már fentebb is említettük, a birtoktalan magyar parasztság részint a délvidékre és Szlavóniába húzódott s ott nagyobb szorgalmával idővel földet szerzett a kevésbé mozgékony és alacsonyabb műveltségű horvát, szerb és oláh parasztságtól, vagy munkásanyagot szolgáltatott a nemzetiségi vidékeken keletkező bánya- és

nagyipari vállalatoknak s így erős magyar szigetek, magyar városok alapját vetette meg a magyar nyelvterületen kívül. A magyar mezőgazdasági proletariátus nagy száma nélkül ezek a szigetek nem keletkeztek volna és nem erősödtek volna meg, sőt ellenkezőleg, a bányá- és nagyipari vállalatok a nemzetiségek számbeli súlyát növelték volna. Az, hogy általában a városok népessége túlnyomó nagy többségében magyar lett; s hogy a magyarosodás a városokban olyan nagy léptekkel haladt előre, szintén elsősorban a birtoktalan magyar parasztság nagy számának köszönhető; ezeknek a városokba tódulása magyarosította meg városainkat. Minthogy pedig ez a birtoktalan elem jóval szaporább, mint a nemzetiségek birtokos parasztsága, szinte kifogyhatatlan reservoir-ját alkotta és szolgáltatta s ezentúl is szolgáltatta volna a városok továbbfejlődésének.

Jórészt ugyanez a folyamat a magyarázata annak is, hogy az iparforgalmi foglalkozásokban a magyarság jóval nagyobb arányban szerepelt, mint országos átlagban és hogy az iparforgalmi foglalkozásokban legerőteljesebben foglalt tért a magyarság. Az ipar-forgalommal foglalkozó népességnek ugyanis 1910-ben 65.1%-a volt magyar anyanyelvű; 1900-ban ez az arányszám 59.7%, 10 év alatt tehát a javulás 5.4, holott országos átlagban csak 4.3-mal emelkedett ez idő alatt a keresők közt a magyarok aránya. A németiség 15.2%-kal szerepel az ipar-forgalom keresői között, a két fő kultúrnép, a magyarság és a németiség tehát nem kevesebb, mint 80.3%-át foglalja le ennek a nemzetgazdaság szempontjából fontos foglalkozási csoportnak. Az egyes iparforgalmi ágak közül csak a bányászat az, ahol a magyarság arányszámánál kisebb mértékben van képviselve, mert csak 45.9%-ot tesz a bányászok közt. Ezt megmagyarázza az a körülmény, hogy a bányatelepek nagyobb része nem magyar nyelvterületre esik. Viszont azonban sehol sem láttuk a magyarságnak olyan rohamos térfoglalását, mint éppen a bányász népességnél, kik között 1900-ban még csak 33.8%-kal szerepeltek a magyar anyanyelvűek. Az iparban már 62.8% volt a magyar elem, a kereskedelemben 71.4 és a közlekedésnél meg éppen 79.2%.

Míg a föld a nyugodt megélhetést biztosítja, addig az iparforgalmi foglalkozások a vagyonosodás lehetőségét nyitják meg nemcsak az egyeseknek, de a nemzeteknek is. A magyarságnak tehát abban volt az előnye, hogy amellet, hogy a földből is többet és jobb minőségűt bírt, mint a nemzetiségek, a gazdasági erőt nyújtó és biztosító iparforgalmi foglalkozásokban is domináló szerepe volt. Már pedig a politikai hatalomnak is a gazdasági erő az alapja.

A magyarságnak az ipar-forgalomban mutatkozó aránya nem is mutatja azt a gazdasági erőt, amelyet a magyarság képviselt. Az önálló iparosok és kereskedők között ugyan valamivel kevesebb volt a magyar, mint a segédszemélyzet között (nem számítva a tisztviselőket, akiknek 76-79%-a magyar), de ez csak annak a folyománya, hogy az ipar és kereskedelem legfőképp a magyarságból kapta növedékét, s hogy a fiatalabb iparos- és kereskedőnemzedék rohamosan magyarosodott. Viszont azonban a legnagyobb gazdasági erőt képviselő gyáripár túlnyomórészt magyar kezekben volt. Az 1910. évi népszámlálás szerint a 2.863 gyáros és nagyipari vállalat-tulajdonos közül 2.215, vagyis 77.4% vallotta magát magyar anyanyelvűnek, s 2.698, vagyis 94.2% tudott magyarul. Az utóbbi adat mutatja, hogy a gazdasági életben mennyire nélkülözhetetlen volt a magyar nyelv tudása, amely nyelvet egyébként a kereskedelemmel foglalkozóknak is 89'5, a közlekedéssel foglalkozóknak pedig 91.0%-a beszélt.

Az egyéni gyári vállalatoknál még inkább magyar jellegűek voltak azok a bányászati, ipari és kereskedelmi vállalatok, amelyek részvénytársaságok tulajdonában voltak. 1915-ben 1.348 ilyen vállalat közül nem kevesebb mint 1.313, vagyis 97.4% volt magyarjellegű s e részvénytársaságoknak 4.286 millió koronát tevő vagyonából 4.259 millió, vagyis 99.5% esett a magyarjellegű részvénytársaságokra. A nagyipari termelést eszerint majdnem kizárólagosan a magyarság végezte, természetes tehát, hogy a gazdasági hatalom számarányát messze túlhaladó mértékben volt a magyarság kezében.

Legjobban kitűnik a magyarságnak elhatározó gazdasági fölénye a nemzetiségek fölött a pénz- és hitelügy terén. 1915-ben 1.789 bank, takarékpénztár és földhitelintézet működött az anyaország területén. Ezek közül 1.468, vagyis az összesnek 82.1%-a volt magyarjellegű. Még nagyobb a magyarság szerepe, ha e pénzintézetek tőkeerejét vesszük. Az összes pénzintézetek tőkeereje 14.438 millió korona volt s ebből 13.603 millió korona, vagyis 94.2% esett a magyar pénzintézetekre, 495 millió, vagyis 3.4% a németekre s csupán 340 millió, tehát mindössze 2.4% az egyéb nemzetiségi jellegű intézetekre. A magyar pénzintézetek nemcsak szám szerint voltak igen nagy túlsúlyban, hanem átlagosan is sokkal nagyobb tőkeerővel rendelkeztek: egy-egy magyar pénzintézet átlagos tőkeereje volt 9,267.000 korona, míg a nem magyar pénzintézeteké csupán 2,601.000 korona.

Hasonló a helyzet a hitelszövetkezeteknél, amelyeknek 2.984-et kitevő számából 1915-ien 2.574 volt magyarjellegű, az összesnek 86.3%-a. A hitelszövetkezetek tőkeereje viszont 1.052 millió koronára rúgott, s ebből az összegből 964 millió, vagyis 91.6% jutott a magyar hitelszövetkezetekre. Egy-egy magyar hitelszövetkezet átlagos tőkeereje 375.000 korona, egy-egy nemzetiségi hitelszövetkezeté csupán 215.000 korona. Ez utóbbiak között is természetesen a legnagyobb kultúrájú németek jártak legelői, kiknek 271 hitelszövetkezetük volt, 68 millió korona tőkeerővel, míg a többi összes nemzetiségek csupán 139 hitelszövetkezettel rendelkeztek, melyeknek tőkeereje nem ment többre 20 millió koronánál.

A gazdasági élet bármelyik terét nézzük tehát, mindenütt kitűnik a magyarság túlnyomó nagy gazdasági ereje a nemzetiségekkel szemben, amiből kétségtelenül meg lehet állapítani, hogy a nemzeti vagyonnak túlnyomó nagy részét a magyarság tartotta a kezében, a nemzetiségek közül pedig éppen annak volt a legnagyobb, a többit együttvéve is felülmúló gazdasági ereje, amely érzület és törekvések dolgában legközelebb állt a magyarsághoz, t. i. a németiségnek.

Némi világot vet még a magyarság és a nemzetiségek vagyoni helyzetére és gazdasági erejére az adóstatistika is, mely azonban csak 1904. évről áll rendelkezésre. Eszerint az egyenesadóknak (103 millió K) 62.1%-át fizette a magyarság, 16.3%-át a németiség s az összes többi nemzetiségek adó szolgáltatása csak 21.6%-a volt az összesnek. A valóságban az egyenesadó szolgáltatásból még jóval több is esett a magyarságra, mert itt az egyenesadók közé nincs beszámítva a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok adója (8.9 millió K), melyet a fentiek szerint majdnem kizárólag a magyar vállalatok fizettek; nincs beszámítva továbbá az általános jövedelmi pótdadó (30 millió K). Ez utóbbi főleg azoknak az adóknak alapján volt kivetve, amelyeket túlnyomóan a magyarság s legfeljebb még a németiség fizetett. Ha ezeket az adónemeket is számításba vesszük, kiderül, hogy a magyarság szolgáltatta

az adóknak 67-68%-át, a némettség körülbelül 18%-át. A magyarság részesedése 1904 óta – a magyarság arányszámának növekedésével – automatikusan feljebb ment, úgy, hogy lehet állítani, hogy az utolsó esztendőben a magyarság fizette az adóknak 70-72%-át, a némettség pedig 18%-át, együtt tehát 88-90%-át, míg az összes többi nemzeti-ségek az állam kiadásaihoz csupán 10-12%-kal járultak.

Bizonyára elegendő ennyi adat annak bizonyítására, hogy a magyarság jogosan volt vezető elem Magyarországon, mert nemcsak számbeli többsége, de műveltségi fölénye és gazdasági túlsúlya is feljogosította ennek a szerepnek betöltésére. Amint a természet adta meg ennek az országnak egységét, úgy a történelem folyamán soknyelvűvé alakult népeiben a gondviselés megadta a magyar fajban és a magyar nyelvben azt az egységesítő erőt, amely egyedül képes arra, hogy az egységre teremtett ország népeit összetartsa és az egymásra utalt s a földrajzi és gazdasági viszonyok folytán egymás nélkül élni nem tudó népek között összetartó kapocs legyen. Ezt az igazságot félreismerni, vagy durva erőszakkal ideig-óráig elhallgattatni lehet, de végleg elnémítani nem, mert maguknak az érdekelt vidékeknek és népeknek történelmi hagyományai, érzülete és főképpen életbevágó gazdasági érdekei előbb-utóbb parancsoló szükségképpen fogják követelni az ezeréves állapot visszaállítását.